

ІНТУЇТИВНЕ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

У статті розкрито сутність поняття інтуїції, висвітлено роль інтуїтивного світосприйняття як чинника становлення педагога в процесі професійної діяльності. Окреслені пріоритети володіння ірраціональним пізнанням в умовах глобалізації інформаційного суспільства.

Ключові слова: інтуїція, педагогічна діяльність, ірраціональне пізнання, світосприйняття, інформаційне суспільство.

В статтє дан анализ понятия интуиции, освещена роль интуитивного мировосприятия как фактора становления педагога в процессе профессиональной деятельности. Очерчены приоритеты владения иррациональным познанием в условиях глобализации информационного общества.

Ключевые слова: интуиция, педагогическая деятельность, иррациональное познание, информационное общество.

The phenomenon of intuition is analyzed in the article, the role of intuitive world perception as a factor of teacher's development during the professional activity is revealed. The advantages of using the irrational way of perception in a global informational society are specified.

The paper analyzes different approaches to the categorization of the phenomenon of intuition in such fields as philosophy, psychology and pedagogy. We work out our own understanding of this category as a part of complex system of teaching-learning process and try to find its place in it.

We believe that in the epoch of information and rapid changes in the world, a modern teacher should find new ways of world-perception in order to better understand their children and carry out productive mutual activity. As long as we consider a successful teacher to be a creative and diversified person, it is necessary to develop their sensory world to make them more abundant and flexible.

Our society has reached the stage when it is hard to understand the youth as there is a huge gap between the generations. We consider intuitive world-perception to be an important tool in overcoming this gap. Teachers with developed intuition are able to participate in a problem-solving process, make quick decisions under pressure by trusting their inner knowledge.

As long as a teacher remains to be the best example for inheriting moral qualities and world-view guidelines in everyday children's activity, they should be as flexible and creative as possible. We think that intuition is a new way of broadening teacher's consciousness and ability to have as many thoughts, beliefs and opinions as there are students in the class.

Teachers' activity is a labor-intensive and complex process and intuition should be part of it to make this process more productive, creative and free. The intuitive world-perception will help a teacher to activate all senses in the observation of the world and find its hidden sides in order to show them to the young generation.

Key words: *intuition, teacher's activity, irrational perception, informational society.*

Постановка наукової проблеми. Педагог сьогодні відіграє ключову роль у формуванні світоглядної позиції молоді, виконуючи функції психолога, фасилітатора, духовного наставника. Інтерактивний характер педагогічної діяльності, тенденція до розширення галузей знань педагогічного працівника апелюють до вміння учителя інтуїтивно сприймати навколишній світ вчителя, як нового вектора у сфері пізнання.

У різноманітні складових педагогічної діяльності, не має глибокого аналізу такого важливого компоненту, як педагогічна інтуїція. Все ж, будь-який учитель, чи то викладач, не уявляє своєї діяльності без певної доли ірраціонального. Педагогічна інтуїція є одним із системотворчих компонентів педагогічної діяльності, що визначає миттєвий і безпомилковий вибір методу, прийому, слова, інтонації [1, с. 14].

Оскільки професійне становлення педагога не мислиться без відчуття, передбачення, імпровізації, на нашу думку теоретичне осмислення феномену інтуїції є доцільним і необхідним у сучасному освітянському просторі в контексті новітніх педагогічних стратегій, що потребують творчої, обдарованої талантом педагогічного передбачення та інтуїтивного світосприйняття постаті вчителя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатогранність навчально-виховного процесу вимагає пошуку нових стратегій, серед яких проблема інтуїції педагога і її використання, набувають нового звучання.

Аналіз проблеми інтуїції з точки зору загальних напрямів психологічної науки дала Резнікова Н., Давкуш Н. обґрунтував положення про те, що педагогічна інтуїція є складовою педагогічної культури та педагогічної майстерності.

На вагомість інтуїції в області педагогічної науки вказували Гільманов С.А., Підласий І.П., Коржуєв А.В., Попков В.А. Так, у своїх статтях Барбітова А.Д. окреслила коло питань, а саме: охарактеризувала інтуїтивний підхід і виділила особливості його використання у процесі професійної діяльності педагога, розробила класифікацію видів інтуїції, їх взаємозв'язок і виявлення у педагогічному процесі. Кенгерлінська Т. Розробила теорію про використання музичної інтуїції як методу навчання та оволодіння розумінням музичного твору під час його виконання.

Мета написання статті: визначити місце інтуїтивного світосприйняття як структурного компонента в процесі професійного саморозвитку педагога.

Виклад основного матеріалу. Неможливо експериментально перевірити існування ірраціонального шляху пізнання, все ж, інтуїція з нами кожного дня: будь то професійна, педагогічна або дослідницька діяльність людини. Інтуїція є важливою складовою системи пізнання, адже вона відчиняє двері нашим внутрішнім експертним знанням, що «допомагають брати участь у спільному, рівному процесі обміну досвідом з тими, хто хоче навчитися в нас [12, с. 78-81]». Аналіз психолого-педагогічної літератури не дає одностайної дифініції феномену інтуїції: загалом, його характеризують як «знання, що виникає без усвідомлення шляхів його одержання» [11]; «здатність збагнення істини шляхом прямого її усвідомлення, без допомоги доказу», «шосте відчуття», «... те, як наш мозок використовує інші п'ять відчуттів...щоб допомогти пізнати нове, або знайти оптимальне рішення проблеми» [10]. Іраціональний шлях пізнання світу – це здатність людини обробляти інформацію, що іде із навколишнього середовища, а також внутрішню інформацію, ґрунтовану на попередньому досвіді і набутих знаннях, і використовувати її в процесі прийняття рішень. «Інтуїція – це акт

безпосереднього спостереження пов'язаний із душею». Її розглядають як цілісний підхід у процесі прийняття рішень, який намагаються залучити і поєднати інформацію, що надходить з усіх п'яти органів відчуттів [7, с. 23].

Філософське осмислення феномену інтуїції починається з античного світу. Платон і Демокріт розглядали інтуїцію як внутрішній зір. Платон стверджував, що споглядання ідей (прообразів речей чуттєвого світу) є видом безпосереднього знання, яке з'являється як раптове або миттєве осяяння, що припускає тривалу підготовку розуму. В той час, як у Східній філософській парадигмі Лао-цзи [2] і його послідовники, наприклад, вважали, що пізнавати реальний світ інтуїтивно, значило «подорожувати серцем в першооснові речей». У творах філософів-раціоналістів Західної Європи: Спінози, Декарта, Канта – інтуїція сприймалася як деяка містична й неосяжна «властивість розуму», як найвища містерія інтелекту, його таємничий верхній поверх, недоступний для сходження рацію. У Б. Паскаля це «знання серця», тоді як у Ф. Ніцше, навпаки, обмежене знання – інстинкт, в якому впливає тваринна енергія природи. В російській філософській традиції, зокрема з точки зору Ф. Достоєвського, В. Соловйова, Н. Бердяєва, феномен інтуїції взагалі вважається ірраціональною даністю, природа якої своїм корінням заглиблюється до православного розуміння синтетичної природи Святої Тройці, тобто до суто слов'янської версії розуміння еволюції.

Інтенції до нових шляхів сприйняття навколишнього світу відбиваються, також, у поглядах А. Ейнштейна, який наголошував, що інтуїція є «єдиною посправжньому ціннісною річчю в житті», а «інтуїтивний спосіб мислення – то священний дар» [6, с. 22]. Він пояснює цінність цього феномену тим фактом, що тільки завдяки інтуїції можливо осягнути елементарні закони всесвіту. Навіть у повсякденному активному житті, як вважав А. Ейнштейн, людина повинна намагатися перевершити свої тваринні інстинкти, дозволяючи собі бути «більш інтуїтивними» [6, с. 45].

У психології інтуїція розглядається як новотвір у психиці людини, заснований на знаннях і досвіді, що визначає дії людини без попереднього

аналізу, миттєво, але натхненно. Вона допомагає знайти правильне рішення в умовах недостатньої інформації і часу, на основі орієнтованого пошуку й екстраполяції. А такий дефіцит завжди величезний там, де справа стосується живої людини. В сучасній психології, а саме в аналітичній психології К. Юнга, інтуїція розглядається як одна з чотирьох функцій психіки, котрі є елементами основи кожної індивідуальної особистості. Інтуїція, на думку К. Юнга «цілком природна. Це є абсолютно нормальне явище». В структурі психіки людини вона, на його думку, утворює той життєво важливий елемент, котрий необхідний для того, щоб «відтворити ту реальність, яку ми неспроможні відчувати, розуміти» [Див.: 3].

Людство рвучко і неухильно наближається до нової епохи, де невблаганно змінюються орієнтири світобачення. Сьогоднішня апелює до пошуку нових шляхів мислення, альтернативних стежок пізнання й сприйняття навколишнього світу. Нові ціннісні орієнтири повертають сучасну особистість до розширення меж усвідомлення світу, і велику роль, на нашу думку, в цьому відіграє ірраціональний шлях пізнання, тобто інтуїція. Невпинна еволюція людства робить інтуїтивне пізнання світу частиною високо розвиненого індивіда, що має змогу за допомогою сфери ірраціонального отримувати необхідну інформацію про світ, що є ключем до успішної реалізації в епоху, де панує інформація.

Якщо врахувати обсяг інформації, якою володіє педагог, різноманітність варіантів вибору передачі знання із врахуванням індивідуального підходу, обмеженість часу для пошуку рішень, маємо припустити, що в таких умовах точний розрахунок може помилитися, або ж просто неможливий, тоді як інтуїтивне передбачення може виявитися точніше будь-яких логічних викладень. Інтуїція, педагогічне чуття, внутрішнє знання щодо того, яку методику застосувати, яке слово добрати, певною мірою, витісняють логічні міркування з причини обмеженості в часі в процесі прийняття більшості педагогічних рішень. Таким чином, педагогічна інтуїція – один з ведучих компонентів педагогічної

культури, найважливіша якість педагога, що визначає моментальний і безпомилковий вибір методу, прийому, слова, інтонації [5, с. 78].

Педагогічна інтуїція не випадкове явище, а закономірний і важливий компонент творчої діяльності педагога, його педагогічної культури, яка виступає як засіб оперативного коректування педагогічного задуму. За джерелами виникнення інтуїція може бути чуттєвою (у тому числі фізіологічною) та інтелектуальною (творчою).

У педагогічній практиці широко використовується різноманіття підходів, але аналіз наукової літератури з проблеми інтуїції в педагогічній діяльності, показав, що поняття «інтуїтивний підхід» не має достатньо конкретного визначення.

Виділяються наступні наукові категорії, які використовуються в аспекті інтуїтивного підходу: психіка і свідомість, несвідоме, інтуїція, творчість, установка, переконання, діяльність, педагогічна діяльність, стимулювання та розвиток інтуїції у педагогічній діяльності [4; 5 с. 95-98].

Вищим проявом інтуїції є інтелектуальна (творча) інтуїція: «досягнення стану інсайту, – перехід від простої структури до складної, саморозвиток, ускладнення первісної структури» [9]. Вона виникає в людині тільки на рівні вищого прояву майстерності, коли є глибоке знання в певній сфері науки, багатий попередній досвід, тоді необхідна інформація виводиться з-під контролю свідомості, витісняється автоматизмами, відпускається в підсвідомість. У результаті звільняється поле для вільного конструювання, інтуїтивного бачення, для спалахів та осяяння.

У ході аналізу психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що навіть вищий рівень сформованості знань, умінь і навичок, розвиненість необхідних особистісних якостей вимагають від педагога розвитку інтуїтивного світосприйняття задля розвитку наступних умінь:

- здатності до прогнозування, уміння вгадати, передбачити всі ті ситуації, які можуть виникнути в ході педагогічної діяльності;

- здатності до педагогічної імпровізації, нестандартного, несподіваного підходу до організації навчально-виховного процесу;
- здатність до евристичного мислення, швидкої орієнтації, гострої спостережливості, чіпкої пам'яті, бездоганної логіки;
- здатність до широти асоціацій, легкість асоціювання окремих понять;
- здатність до розпізнавання образу за деталями, до згортання розумових операцій, до аналогії;
- здатність до підвищення ступіню оперативнос ті прийняття рішень в умовах дефіциту часу та інформації [10, с. 122; 11, с. 12].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, інтуїція включає в себе чуттєвий аспект відображення об'єктивної реальності, де емоційний стан людини безпосередньо впливає на вміння відкривати інформаційний канал. В професійній діяльності сучасний педагог, має швидко пристосовуватися до дитини, яка знаходиться у постійному динамічному розвитку й перенасичена інформацією, що, нажаль, часто не має відношення до навчального процесу. У зв'язку з цим для вчителя нового часу володіти вмінням якісно, а головне швидко вирішувати ситуативні проблеми, що кожної миті виникають на уроці – є основним пріоритетом в сучасній освіті.

Педагог з добре розвиненим інтуїтивним каналом тонше і гостріше відчуває настрій дитини, її емоційний стан, а головне – тенденцію зміни ставлення до дій, що відбуваються на уроці.

Таким чином, можемо зробити висновок, що в педагогічній діяльності, як у багатогранній і послідовній системі вміння планувати навчальний процес, враховуючи індивідуальність не тільки кожного учня, але й власну особистісну динаміку, інтуїція є важливою невід'ємною складовою. Передбачення результатів процесу і вміння корегувати спільні дії в залежності від результативності окремої складової не може відбуватися без присутності ірраціонального аспекту, як гаранту успіху та мотивації до розумного ризику.

Ми вважаємо, також, що така сфера суспільного життя людства, як освіта, неодмінно трансформується у своєму власному контексті, але також задля переходу на новий рівень функціонування. Оскільки, сучасні концепції освітянського простору розглядають вчителя, як ключову постать в розвитку і допомозі виховання нової, творчої людини з глибоким розумінням світових процесів і гнучкою свідомістю, інтуїція є новою якістю в процесі розвитку такого педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбитова А.Д. // Интуитивный подход в педагогической деятельности // Вектор науки ТГУ, № 7(10). 2010. – 165 с.
2. Дао-Дэ-Цзин. Книга пути и благодати. – Москва: «Эксмо», 2005. – с. 400
3. Юнг К. Г. Ответ Иову – пер. С неметкого – М.: ООО «Изд. АСТ», 1984.- с. 384
4. D. Biermann and D. Radin, “Anomalous anticipatory response on randomized future conditions” *Perceptual and Motor Skills*, 1997, 689p.
5. D. Jeffrey, “Balancing intuition with inner insight” *Nevada University of international and information studies*, 2011
6. Einstein, “The World as I See It” Citadel Press; Reissue edition July 23, 1993 p.
7. F. Hurwitz, “The Library of the Five Senses & the Sixth Sense” *Glossary*, 237p.
8. J. Graham, J. Haidt “Ideology and intuition in moral education” *European journal of developmental science*, August 3, University of Virginia, USA, 2008
9. N. Noddings and P. Shore, *Awakening the Inner Eye: Intuition in Education*, Teachers College Press, 1984

10. P. Bernstein “Intuition: what science says about how and why it works“
Massachusetts, USA, 2005, 143 p.
11. S. Choquette “What is intuition?” The Wise Child, NY, Three Rivers
Press, 1999, 248 p.
12. Th. Lombardo “Multidisciplinary and interdisciplinary approaches to
Futures education” Journal of Future Studies, June 2010, 14 (4): 121-134.

Довідка про автора

Москальова Яна Юріївна

Аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Наук. кер.: док. пед. наук, проф. Іонова О.М.

м. Хаків, пр.-т Героїв Сталінграду, 179-а, кв. 60

bittersugar@mail.ru

095-404-22-43